

Політична економія реформування вищої освіти

Практичний семінар за участі представників Міністерства освіти і
науки України та Агентства США з міжнародного розвитку
Київ, 28-29 липня 2014 р.

Професор Марек Квієк
Директор Центру досліджень публічної політики
Голова кафедри ЮНЕСКО з інституціональних
досліджень і політики вищої освіти,
Професор Познаньського університету, Польща
kwiekm@amu.edu.pl

Вступ

- Фокус: реформи у європейській вищій освіті.
- Політична економія реформ в освіті (вищій освіті) формує обізнаність політиків про те, як слід діяти і як не слід діяти при реформуванні вищої освіти – які чинники формують успішні та *неуспішні* реформи. Це поєднує постійні освітні реформи з аналізом реальних прикладів реформування, дозволяючи формулювати уроки та кращі практики.
- Дуже корисний інструмент, при правильному застосуванні: національний контекст завжди має переважну силу перед міжнародним контекстом, але може бути чинником національного успіху з урахуванням міжнародного досвіду. Вдале поєднання національного і міжнародного компонентів, як правило, є корисним – можливо, і для України також.

Вступні ремарки (1)

- Головні реформи вищої освіти, які мають вирішальні наслідки, відбуваються в системах вищої освіти в особливі моменти – вікна можливостей з'являються (і зникають), а імпульс для реформування використовується (або втрачається).
- Можливості для реформ необхідно використовувати, коли вони з'являються. (Польща чекала на більш радикальні реформи два десятиліття!)
- Реформи вищої освіти зазвичай вимагають потужного бачення того, куди вища освіта має рухатися (вже не просто котитися за інерцією). Бачення презентують у національних стратегіях – але воно також може залишатися невисловленим і ненаписаним.

3

Вступні ремарки (2)

- Національні стратегії, що ґрунтуються на наявних компаративних даних, визначають напрями майбутніх перетворень, їх темп, затрати і вигоди, оцінку їх вартості проти ціни бездіяльності, кращі способи того, як підійти до етапів прийняття і впровадження.
- Обговорення стратегій тісно пов'язане з обговоренням реформ.
- Прийняття якісної стратегії може створити підґрунтя для якісних законів та успішної реалізації реформ. Вдалі стратегії спрямовують успішні реформи, а хибні стратегії можуть призвести до провальних реформ. Реформування означає постійне усвідомлення стратегії – бажано, щоб стратегія була написана, опрацьована в ході обговорень і консультацій, відображала компромісні рішення та прийнята (на законодавчому рівні).
- Але іноді реформи і стратегії виробляються одночасно.

4

Вступні ремарки (3)

- Можливе бачення: Українська вища освіта у 2015 році – які її ключові риси? Ключові дескриптори майбутнього визначають чинні хвороби (отже потрібен діагноз): наприклад:
 - конкурентна на міжнародному рівні для студентів і академічної спільноти,
 - одержує належне фінансування, утім на конкурентній основі,
 - прозора як при прийомі, так і при випуску,
 - відкрита більш широким соціально-економічним прошаркам,
 - доступна, у тому числі з фінансової точки зору,
 - міжнародне визнання досліджень,
 - має міжнародні зв'язки зі спільнотами дослідників і науковців,
 - прив'язана до національних соціальних та економічних потреб,
 - внутрішньо диверсифікована (на більш популярні та елітні заклади) тощо.

Підходить? Або: відсутність хабарів, набагато менше закладів, вищі зарплати, децентралізація і т.п.? (практична сесія)

5

Вступні ремарки (4)

- Як правило, при всеохоплюючому реформуванні інтереси політиків і академічної спільноти суттєво відрізняються.
- «Продати» реформи внутрішнім зацікавленим гравцям в академічному середовищі можливо лише шляхом компромісів, домовленостей та переконання.
- Академічне середовище має бути залучене до реформування через своїх представників.
- Реформи необхідно впроваджувати замість того, щоб чинити їм опір, протидіяти, ставити під сумнів або виконувати на папері: академічні працівники є ключовими гравцями у цьому процесі (головний урок).

6

Обговорення

- Терміни, масштаб і послідовність реформ вищої освіти: єдиний великий пакет чи розділення на дрібніші порції? Ступінь неспроможності вищої освіти, а також політична ситуація мають найбільше значення.
- Події можуть відкривати вікна можливостей, але поспіх не рекомендується. Скороминучі події (криза, скандал, політичний переворот) можуть виявляти слабкі ланки чинного стану вищої освіти і створити можливості для реформування. Але такі реформи, якщо вони прийняті, може виявитися складно підтримувати після того, як надзвичайні обставини минають.
- Отже, належна підготовка та консультації є обов'язковими. Це полегшує досягнення компромісів щодо жорстких заходів і непопулярних політик. Консультації показують слабкі місця і дають час для виправлення.

7

Вибрані аспекти успішних реформ (1)

- Реформи є складнішими тоді, коли існуючі порядки у вищій освіті міцно інституалізовані та популярні, а також коли здається, що немає небезпеки неминучого колапсу, якщо не вдаватися до реформ.
- Україна у 2014 році: кого задовольняє чинний стан? Хто має штовхати реформи: політики, політичні партії, керівництво, експерти, академічна спільнота, студенти/батьки, суспільство в цілому? Необхідно визначите, хто є прибічниками сьогодні та можливими прибічниками в майбутньому.
- Опонентам реформ навіть не потрібно презентувати власні альтернативні пропозиції – вони можуть просто захищати чинний стан речей. Україна у 2014 році: хто захищає чинний стан? Необхідно свідоме ставлення академічної спільноти.
- Чи є вирішення найпростіших питань у першу чергу («зірвати фрукт, що висить на найнижчій гілці») шляхом для просування вперед?
- Розрахунок часу для реформ та їх «дозрілості»: соціальний, політичний і академічний клімат для критично важливих реформ. Зовнішній тиск і/або події часто мають значення (розглянемо пізніше).

8

Вибрані аспекти успішних реформ (2)

- Система явно показала свою неспроможність у Данії, Фінляндії, Португалії і Польщі – від стану на межі колапсу до високого ступеня суспільного незадоволення. Україна у 2014 році?
- Створювати та використовувати імпульс для реформ, який сприяє подальшим змінам. Початкові кроки можуть створювати тиск для подальшого реформування вищої освіти шляхом зміни очікувань та/або активізації нових зацікавлених гравців. Небезпека – рання протидія навіть дрібним змінам, через що важко гарантувати, що більш глибокі реформи насправді будуть втілені.
- Зусилля щодо ефективної комунікації та консультацій виправдовують себе: відсутність ясності щодо цілей може збільшити невпевненість, що дозволяє опонентам визначати кінцеві точки реформ у громадській свідомості. Переконати громадську свідомість (і ЗМІ) є вирішальним!
- Комунікація про ціну відмови від реформ також може бути критичною: часто люди погано розуміють ціну збереження *status quo* (втрачених можливостей).
- Вища освіта повинна оцінити свою позицію при майбутніх реформах проти майбутнього без реформ, замість того щоб порівнювати зі *status quo ante* (до реформ).

9

Вибрані аспекти успішних реформ (3)

- Відповідальність за стратегії і реформи: найбільш успішні реформи просувалися чітко визначеними особами і установами, які були готові взяти на себе відповідальність та були зацікавлені у тому, щоб реформи були успішними.
- «Реформи-сироти» у вищій освіті рідко мають успіх.
- Потрібні «підприємці у сфері політики», вони не повинні сходити з політичної арени, допоки реформи не буде консолідовано.
- Ті, кому потенційно є чого втрачати від реформ, мають більшу вірогідність мобілізувати себе (і громадську підтримку), ніж ті, хто потенційно виграє. Критичний момент: чітко визначити, хто програє, та продумати компенсаторні заходи.
- Ключовий виклик для тих, хто виробляє політику вищої освіти: визначити, які політики краще спрацюють у національному контексті та умовах, а потім перейти від знання того, які зміни є необхідними, до їх успішного втілення. Національний контекст має значення.

10

Вибрані аспекти успішних реформ (4)

- Два ключових слова: суспільне прийняття та політична здійсненність реформ у вищій освіті: обидва є необхідними, лише одного в кінцевому результаті недостатньо.
- Суспільне прийняття також включає прийняття академічною спільнотою (її найбільшими сегментами).
- Диференційована академічна спільнота: різні групи інтересів – від молодих викладачів-науковців до академічної олігархії, від тих, хто зосереджений на дослідженнях, до тих, хто зосереджується на викладанні тощо.
- Немає єдиною «академічної професії», яка б мала єдині, спільні інтереси при реформуванні. Але усі здані бачити більш широкий національний та суспільний інтерес у реформуванні вищої освіти.
- Передумовою успішного впровадження реформ є примирення відмінних інтересів широкого кола зацікавлених гравців, а також їх переконання у тому, що реформи є рух уперед.
- Політики повинні ретельно аналізувати альтернативні варіанти та їх вірогідний вплив, а також обговорювати їх із зацікавленими сторонами для досягнення консенсусу.

11

Вибрані аспекти успішних реформ (5)

- Конфронтаційні реформи мають менші шанси на успіх, ніж консенсусні. Також, популярні ініціативи простіше впроваджувати, ніж спірні (наприклад, допомога студентам проти плати за навчання).
- Натомість, головні напрями реформ, у більшості випадків, є спірними.
- Послідовність етапів:
пропозиція політики – прийняття політики (законодавче затвердження) – впровадження політики – контроль і подальший розвиток політики.
- Провал реформ може стати наслідком масових протестів, страйків, відхиленням парламентом, прогалини у впровадженні, впровадження часткових реформ («беззубі» реформи) через побоювання більш сильного обурення і протидії, впровадження лише на папері. Реакція може варіювати від часткового впровадження до активного опору.
- Рішучість, лідерство і фінансова підтримка. Реформи, як правило, коштують дорого у короткостроковій перспективі, навіть якщо мають на меті скорочення витрат (компенсаторні заходи, додаткові політики, направлені на тих, хто втрачає від реформ, фінансові стимули, інституційна розбудова).

12

Вибрані аспекти успішних реформ (6)

- Причини? Які причини є характерними саме для вищої освіти як галузі? Традиція академічної автономії, яку високо цінують на всіх рівнях системи вищої освіти – до представників академічної професії особисто.
- Реформи часто розглядаються такими, що порушують автономію і отже є нелегітимними – тому важливо одержати підтримку реформ від людей на місцях, тобто викладачів, що є стратегічним підходом.
- Легітимність реформ досягається в результаті чітких цілей, вдумливої стратегії, прозорих процесів, широких консультацій, чіткого визначення тих, хто виграє від реформ, і компенсаторних механізмів для тих, хто програє, які мають бути оголошені заздалегідь.
- Часткові реформи у вищій освіті часто є результатом браку ресурсів для реалізації повного пакету реформ або страху перед спротивом більш конфліктним заходам цього пакету.
- Іноді часткові реформи – це краще, ніж відсутність реформ: формуються очікування й обізнаність, але також опір реформам може непропорційно збільшитися та завадити майбутнім реформам.
- Україні слід оцінити зараз: що є необхідним, що є здійсненним, що є прийнятним?

13

Реформи: чотири країни (1)

- Дослідження пакетів реформ дозволили виділити чотири країни як приклади для посилання: Данія, Фінляндія, Португалія і Польща.
- Данія: введення культури оцінювання в освіту (зовнішній шок: результати PISA (Програми ОЕСР з міжнародного оцінювання учнів: данські школи не є справедливими і не є одними з кращих у світі; недоліки системи, які були невидимими на рівні системи; вирішальна роль зовнішніх чинників впливу; специфіка; фахівців-практики залучені до постійного процесу реформування).
- Фінляндія: запровадження політехнічних університетів у секторі вищої освіти (зовнішній пусковий чинник реформ: кінець 1980-х, в структурі експорту домінують вироби з паперу і деревини, падіння комунізму та його ринків, початок масштабної реструктуризації, яка все ще триває; знамениті об'єднання, проведені нещодавно – Університет Аальто в Гельсінкі; реформи спричинили лише кілька гравців, які програли, і величезну кількість тих, хто виграв у відносно короткий час; великі переваги одержали студенти; час проведення реформ дуже сильно залежав від зовнішніх чинників, які Фінляндія не могла контролювати).

14

Реформи: чотири країни (2)

- Португалія: реформи направлені на підвищення якості, після різкого розширення вищої освіти з 1970-х (2007; збільшення витрат на дослідження і розробки; підвищення інтернаціоналізації академічних досліджень; критична роль міністерства і міністра; на ранніх етапах реформ серед зацікавлених сторін цілий рід виграли і кілька програли; пакет реформ був всеохоплюючим – легше впроваджувати; сила зовнішніх впливів у формуванні реформ; покладання на міжнародні стандарти та зовнішніх міжнародних суб'єктів у формуванні та забезпеченні реформ: ОЕСР та її Огляд, Європейська мережа із забезпечення якості (ENQA), Європейська асоціація університетів (EUA); потужна орієнтація на Болонський процес як зовнішній стандарт для змісту й структури програм та ступенів вищої освіти, порівнюваних із закладами ЄС).
- Польща: всеохоплюючі реформи були замасковані назвою «поправки до закону про вищу освіту» і фундаментально змінювали правила академічної гри (2008-2009: підготовка; 2009-2011: прийняття, 2009 – дотепер: впровадження). (Вивчається окремо.)

15

Історії успіху: уроки для України (1)

- Для України є кілька уроків з історій успіху європейських реформ.
- Проведення реформ у вищій освіті (в освіті загалом), де системи забезпечення великі та витратні, а управління є складним, може бути більш конфліктним і складним, ніж в інших секторах. Істотна інертність системи освіти: складно змінити *status quo*. Рішучість і відповідальність.
- Величезні відмінності залежно від специфіки країни, потужна роль залежності від попереднього досвіду (національні академічні традиції, системні та інституційні риси, роль вищої освіти в економіці, зв'язки з ринком праці, показники участі тощо), але є спільні закономірності для всіх розвинутих країн:

16

Історії успіху: уроки для України (2)

- 1) Важливість зовнішніх шоків і криз (результати PISA в Данії, поразка Росії у Фінляндії): ціна бездіяльності стає більш очевидною. Політики і суспільство бачать вікно можливостей. Зовнішні шоки – компаративні дані по освіті (Данія) або дані щодо економічного стану, відносно серйозна глибина кризи порівняно з іншими країнами (Фінляндія).
- 2) Роль зовнішніх суб'єктів всередині країн (огляди ОЕСР щодо стану вищої освіти у Польщі та Португалії, Болонський процес). Міжнародні організації надають зовнішні стандарти, які дозволяють країнам оцінити свої результати – не лише проти власних історичних результатів, але й проти показників сусідів і конкурентів. Сила міжнародних компаративних даних!

17

Історії успіху: уроки для України (3)

- Пересторога: міжнародні поради щодо політики є корисними, але не здатні сформувати національний консенсус щодо реформ, змінити внутрішню протидію реформам. Такі поради надають дані, моральну підтримку і кращі практики, але все це має резонувати з ідеями, які вже є предметом національних дебатів!
- Формування усвідомлення деяких аспектів, очевидності деяких рішень щодо політики. Основні проблеми вищої освіти мають (стандартні) основні рішення – але національні культурні та інституційні умови не дозволяють прямого перенесення. Тільки опосередковане перенесення, адаптація до національного контексту та умов.

18

Історії успіху: уроки для України (4)

- Національна стратегія вищої освіти, закон про вищу освіту і план впровадження повинні бути написані внутрішніми експертами, а міжнародні технічні консультації можуть допомогти та посилити цей процес.
- Польща і Португалія є вдалими прикладами для України: діагностика ОЕСР, після цього вказівники до змін, після цього написання національної стратегії і діагностики та зміни у законодавстві про вищу освіту. Міжнародні виміри (експерти, стандарти, дані, аналіз) присутні в процесі реформування.

Подальші уроки включають:

- - потужна роль міжнародного тиску та конкурентного середовища (наприклад, Болонського процесу у Польщі та Португалії).

19

Історії успіху: уроки для України (5)

- - консенсусна природа вироблення політики: консенсус практично є передумовою для успішного впровадження реформ: ітеративні (повторювані) процеси подання пропозицій і зворотного зв'язку дозволяють враховувати правомірні побоювання –
 - Цим зменшується вірогідність потужної протидії деяких груп зацікавлених сторін.
 - Національні комісії повинні мати представництво основних зацікавлених сторін і по можливості включати міжнародних експертів.
 - Це примушує різних гравців конструктивно працювати разом – а не займатися безплідним протистоянням.
 - Роль повсякденної роботи в парламентських комісіях, спільних робочих групах, врахування національних інтересів професіональними елітами.
- - довіра між зацікавленими сторонами і політиками (спільноти, спільність середовища, мови, даних).
- - побудова консенсусу і довіри з часом (щоденна робота разом над пілотними проектами – до виникнення спільного бачення, яке поділяється усіма зацікавленими сторонами).

20

Історії успіху: уроки для України (6)

- - чіткі цілі/задачі реформ політики: наміри мають бути чітко орієнтовані та визначені, не повинні бути незрозумілими чи неоднозначними. Це допоможе:
 - одержати підтримку громадськості,
 - уникнути спорадичних реформ, рушійною силою яких є особливі інтереси.
- - зміни у середній ланці є найбільш успішними – університети є бастіонами наступності та традиції та захищають академічну свободу. Такими їх бачить і суспільство.
 - Але іноді реформи «великого вибуху» (оптові реформи) є успішними (Австралія, Нова Зеландія), але тоді потрібна широка підтримка серед зацікавлених сторін.

21

Історії успіху: уроки для України (7)

- - раціональні дебати: представлення раціонального обґрунтування змін, шанс для академічної спільноти взяти участь в обговорення, процес реформування є чесним і прозорим.
- - поширення даних, що лежать в основі реформ і роль медіа:
 - усі зацікавлені сторони повинні мати доступ до даних;
 - ідеї, які є раціональними на інтуїтивному рівні, набувають сили і підтримки з боку громадської думки;
 - часто ЗМІ відіграють велику роль у формуванні або зупиненні порядку денного щодо політики. Проводяться корисні, навіть іноді емпіричні, випробування пропозицій.

22

Вартість реформ проти ціни бездіяльності (1)

Головна причина прагнення компромісу: висока ціна бездіяльності (тобто втрачених можливостей!). Ціна бездіяльності включає:

- - питання фінансування: недостатнє фінансування для того, щоб досягти міжнародних стандартів якості, що руйнує мотивацію академічних працівників (успіх реформ залежить від їх морального стану);
- - питання фінансування: невідповідні схеми підтримки студентів – неспроможність вирішити питання можливостей та забезпечувати можливості для вертикальної соціальної мобільності;
- - реформування забезпечення якості;
- - гнучкість і чутливість до суспільних потреб.

Ціна втрачених можливостей у цих сферах, як правило, є найбільш помітною при реформуванні вищої освіти.

23

Вартість реформ проти ціни бездіяльності (2)

- - політика поступок і вигід: політики і зацікавлені сторони мають вести перемовини, домовлятися та знаходити компроміси, для того щоб досягти певного рішення.
 - Рішення, що є «прийнятними для всіх, навіть якщо жоден не віддає їм перевагу».
 - Необхідно мати певні вигоди для всіх залучених сторін для того, щоб учасники переговорів прагнули досягти компромісу, який може бути прийнятним для всіх сторін.
- Вартість самої реформи і вартість «продажу» реформи зацікавленим сторонам, щоб заручитися їх підтримкою (наприклад, програми кредитування пропорційно рівню доходу в перші роки функціонування, об'єднання закладів з наданням працівникам компенсаційних виплат у зв'язку зі скороченням тощо). Знову – реформи коштують дорого.

24

Вартість реформ проти ціни бездіяльності (3)

- Компенсаторні заходи і відшкодування витрат, необхідних для того, щоб заручитися підтримкою тих, хто потенційно втрачає від реформ (наприклад, механізми забезпечення якості тільки за умови того, що держава збільшить інвестиції в університети тощо).
- Роль одержання підтримки тих груп, які зазнають негативного впливу реформ (пенсійні пакети для тих, хто рано виходить на пенсію, або поєднання плати за навчання з широкими програмами кредитів, субсидованих державною, для студентів малозабезпечених сімей).
- Додаткові політики на підтримку впровадження реформ: роль інструментів стимулювання, особливо фінансового – надання або ненадання ресурсів для забезпечення дотримання політики та передбачених положень на місцях.

25

Вартість реформ проти ціни бездіяльності (4)

- Фінансові інструменти та успішні реформи:
 - Керівники закладів є раціональними гравцями – вони, як правило, максимізують все, що винагороджується (наприклад, об'єднання закладів і критерії до мінімального державного фінансування, пошук партнерів для об'єднання).
- Фінансові стимули показали себе більш корисними, ніж фінансові покарання.
- Успіх реформ великою мірою залежить від організації фінансування (деякі виграють, деякі втрачають, має бути прозорість). Додаткове фінансування може бути потрібним, хоча б на перших етапах. Навіть об'єднання закладів вимагає витрат (випадок України)!

26

Впровадження політики: набуті уроки (1)

- Розроблення політики і реформ вищої освіти
 - Утворення спеціальних незалежних комітетів для ініціювання реформ і залучення зацікавлених сторін:
 - Пропозиції не повинні відображати погляди однієї групи, об'єднаної спільними інтересами (ректорів, політиків, виробників тощо).
 - Регулярна взаємодія будує довіру та сприяє висловленню основних побоювань – все це посилює схильність різних сторін до компромісу.
 - Комітети мають повноваження діагностувати існуючі проблеми.
 - Легітимність підвищується залученням міжнародних експертів (привносяться міжнародні кути зору).
 - Ітеративний (повторюваний) процес вироблення політики, врахування головних і правомірних побоювань різних зацікавлених сторін.

27

Впровадження політики: набуті уроки (2)

- Пошук консенсусу і компромісу щодо політики і реформ вищої освіти
 - Використовувати пілотні та експериментальні проекти, коли це є необхідним
 - Віддавати перевагу поступово наростаючим реформам перед всеохоплюючими реформами, якщо немає широкої громадської підтримки змін (невпевненість щодо наслідків зміни політики для особистої ситуації – чи ця ситуація покращиться або погіршиться – збільшує вибір осіб і зацікавлених сторін на користь *status quo*).
 - Уникати реформ, які мають сконцентровану ціну та розпилені вигоди:
 - Високий ризик: реформи, чия ціна сконцентрована на обмеженій кількості зацікавлених сторін, а вигоди розподілені надто широко, щоб генерувати міцну підтримку бенефіціарі;
 - Вихід: поєднувати «дорогі» реформи з іншими заходами, розробленими для надання певної компенсації тим сторонам, які зазнають негативного впливу, і таким чином заручитися їх підтримкою.

28

Впровадження політики: набуті уроки (3)

- Визначити тих, хто потенційно втрачає від реформ та створити компенсаторні механізми (хто виграє/втрачає від запропонованої політики; ті, хто втрачають, мають сильні стимули протидіяти прийняттю)
 - наприклад, підвищення заробітної плати або більш гнучка система оплати праці, збільшення бюджетів закладів, програми підтримки або податкові стимули для студентів/батьків тощо.
- Створювати умови для успішного впровадження реформ
 - усі зацікавлені сторони повинні бачити запропоновану політику у контексті більш широкої політичної програми і стратегії;
 - люди більш схильні погоджуватися зі змінами, які не обов'язково є в їх інтересах, якщо вони розуміють причини цих змін та бачать їх роль у більш широкій національній стратегії.

29

Впровадження політики: набуті уроки (4)

- Національна стратегія – пакет реформ – ланка впровадження!
 - Роль комунікації довгострокового бачення того, чого має бути досягнуто для вищої освіти, як обґрунтування запропонованих реформ.
 - Як виглядатиме українська вища освіта після реформування.
 - Чітке, раціональне, зрозуміле бачення.
- Покращувати комунікацію щодо переваг і вигід від реформ – а також ціни бездіяльності. Реформування потребує витрат, але відмова від реформ може коштувати ще більше.
 - Необхідні свідчення щодо діагностики політики, результати досліджень альтернативних варіантів політики та їх вірогідного впливу, а також інформації про витрати у порівнянні з ціною бездіяльності.

30

Впровадження політики: набуті уроки (5)

- Необхідно заручитися підтримкою суспільства в цілому, не тільки зацікавлених сторін, які мають безпосередні інтереси (закладів, студентів, викладачів)
 - Слід надавати можливості щодо участі у консультаціях/дебатах і збільшити віру в те, що процес є прозорим.
- Упроваджувати повний пакет запропонованої політики (уникати часткового впровадження – ризик того, що реформи втратять цілісність і можуть призвести до непередбачуваних наслідків; уникати спокуси відкладати найбільш спірні заходи з пакету). Якщо ні, впроваджуйте перші кроки!

31

Впровадження політики: набуті уроки (6)

- Забезпечення ефективного впровадження політики
 - Політика має перетворюватися на зміни.
 - Необхідно забезпечувати підтримку.
 - Необхідно підтримувати ефективне дотримання визначених правил усіма зацікавленими сторонами.
 - Необхідні додаткові політики – наприклад, надання чи ненадання ресурсів залежно від впровадження, системи стимулів для заохочення прийняття нових правил.

32

Висновки (1)

- Міжнародні приклади реформування вищої освіти показують, що успішні реформи мають багато спільного у розвинутих країнах світу.
- Деякі риси можуть бути більш доречними, ніж інші для національного контексту, так само деякі рішення є більш придатними до застосування.
- Але загалом сектор вищої освіти має структурно подібні проблеми, корінь яких лежить в структурно подібних умовах (недофінансування, масовість, демографічні зміни, глобалізація, міжнародна конкуренція тощо), рішення яких також є структурно подібними.
- Корисно усвідомлювати як спільні проблеми, так і спільні рішення, перш ніж розпочинати національні реформи.
- Менш вузькі (локально обмежені) стратегії та реформи, які мають більш широке міжнародне підґрунтя є більш... переконливими на національному рівні! Вища освіта в Україні не є ізольованим островом і може мати більш ефективні політики і більш успішні рішення. Процес навчання.
- Україна може навчитися на прикладах міжнародного досвіду, навіть якщо вони виглядають дещо неактуальними сьогодні. Вони обов'язково ставатимуть все більш актуальними у найближчі роки!

33

Висновки (2)

- Велике дякую за Вашу увагу!

34

References:

- Antonowicz, Dominik (2012). "External Influences and Local Responses. Changes in Polish Higher Education 1990-2005. In Marek Kwiek and Peter Maassen, eds. *National Higher Education Reforms in a European Context*. Frankfurt and New York: Peter Lang: 87-110.
- Bell, Janice (2001). *The Political Economy of Reform in Post-Communist Poland*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Boeri, Tito et al. (2006). *Structural Reforms Without Prejudice*. Oxford.
- Hoj, Jens et al. (2006). *The Political Economy of Structural Reforms. Empirical Evidence from OECD Countries*. Paris.
- Johnstone, D. Bruce (1998). *The Financing and Management of Higher Education: A Status Report on Worldwide Reforms*. UNESCO.
- Kwiek, Marek (2009a). "The Changing Attractiveness of European Higher Education: Current Developments, Future Challenges, and Major Policy Issues". In: B. Kehm, J. Huisman, B. Stensaker (eds.), *The European Higher Education Area: Perspectives on a Moving Target*. Rotterdam: Sense.
- Kwiek, Marek (2009b). "Globalisation: Re-Reading Its Impact on the Nation-State, the University, and Educational Policies in Europe". In: M. Simons, M. Olssen, M. E. Peters (eds.), *Re-Reading Education Policies. A Handbook Studying the Policy Agenda of the 21st Century*. Rotterdam: Sense.
- Kwiek, Marek (2009c). Університет і держава Вивчення глобальних трансформацій. Київ – Таксон.
- Kwiek, Marek (2010). *Transformacje uniwersytetu. Zmiany instytucjonalne i ewolucje polityki edukacyjnej w Europie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM (in Polish).

35

- Kwiek, Marek (2012a). "Changing Higher Education Policies: From the Deinstitutionalization to the Reinstitutionalization of the Research Mission in Polish Universities". *Science and Public Policy*. Vol. 39. Issue 5.
- Kwiek, Marek (2012b). "Universities, Regional Development and Economic Competitiveness: the Polish Case". In: R. Pinheiro, P. Benneworth and G.A. (eds.), *Universities and Regional Development. A Critical Assessment of Tensions and Contradictions*. New York: Routledge.
- Kwiek, M. (2013a). *Knowledge Production in European Universities. States, Markets, and Academic Entrepreneurialism*. Frankfurt and New York: Peter Lang.
- Kwiek, M. (2013b). "From System Expansion to System Contraction: Access to Higher Education in Poland". *Comparative Education Review*. 57(3).
- Kwiek, M. (2014a). "Structural Changes in the Polish Higher Education System (1990-2010): a Synthetic View". *European Journal of Higher Education*. Vol. 4. No. 3.
- Kwiek, Marek (2014b). "The Internationalization of the Polish Academic Profession. A European Comparative Approach". *Zeitschrift für Pädagogik*. Vol. 2014. No. 5. 681-695.
- Kwiek, Marek, Peter Maassen, eds. (2012). *National Higher Education Reforms in a European Context: Comparative Reflections on Poland and Norway*. Frankfurt and New York: Peter Lang.
- Kwiek, Marek, Andrzej Kurkiewicz, eds. (2012). *The Modernisation of European Universities. Cross-National Academic Perspectives*. Frankfurt and New York: Peter Lang.
- Kwiek, Marek (2013). *Knowledge Production in European Universities. States, Markets, and Academic Entrepreneurialism*. Frankfurt a/Main and New York.
- Kwiek, Marek (2014). „Structural Changes in the Polish Higher Education System (1990-2010): A Synthetic View”. *European Journal of Higher Education*, vol. 4, no. 3 (2014).
- Maassen, Peter, Johan P. Olsen, eds. (2007). *University Dynamics and European Integration*. Dordrecht: Springer.
- Manning, Kathleen (2013). *Organizational Theory in Higher Education*. London: Routledge.
- Millett, John D. (1962). *The Academic Community. An Essay on Organization*. McGraw-Hill: New York.
- Morgan, Gareth (1986). *Images of Organization*. Beverly Hills: Sage.

- Neave, Guy and Gary Rhoades (1987). "The Academic Estate in Western Europe". In: Burton R. Clark, ed. *The Academic Profession. National, Disciplinary and Institutional Settings*. Berkeley: University of California Press. 211-270.
- OECD (2009). *The Political Economy of Reform. Lessons from Pensions, Product Markets and Labour Markets in Ten OECD Countries*. Paris.
- OECD (2010). *Making Reform Happen. Lessons from OECD Countries*. Paris.
- Santiago, Paulo et al. (2008). *Tertiary Education for the Knowledge Society*. Two Vols. Paris.
- Olsen, Johan P. (2007). "The Institutional Dynamics of the European University". In: Maassen, Peter and Johan P. Olsen, eds., *University Dynamics and European Integration*. Dordrecht: Springer. 25-54.
- Rhoades, Gary (1992). "Governance" Models". In: Burton R. Clark and Guy Neave, eds., *The Encyclopedia of Higher Education. Vol. 2 Analytical Perspectives*. Oxford: Pergamon. 1376-1384.
- Schuster, Jack H., Martin J. Finkelstein (2006). *The American Faculty. The Restructuring of Academic Work and Careers*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Teichler, Ulrich, Akira Arimoto, William K. Cummings (2013). *The Changing Academic Profession. Major Findings of a Comparative Survey*. Dordrecht: Springer.
- Teichler, Ulrich, Ester Eva Höhle, eds. (2013). *The Work Situation of the Academic Profession in Europe: Findings of a Survey in Twelve Countries*. Dordrecht: Springer
- Välimaa, Jussi (2008). "On Comparative Research in Higher Education". In: Alberto Amaral, Ivar Bleiklie, Christine Musselin (eds.), *From Governance to Identity: A Festschrift for Mary Henkel*. Dordrecht: Springer. 141-155.
- Williamson, John, ed. (1994). *The Political Economy of Policy Reform*. Washington, DC: IIE.
- Zuckerman, Harriet (1979). *Scientific Elite: Nobel Laureates in the United States*. New Brunswick: Transaction